

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER I EN PANDEMI

Vi genomlever just nu en pandemi som saknar motstycke sedan spanska sjukan svepte över världen för hundra år sedan. Det nya coronaviruset får enorma konsekvenser på många områden, inte minst när det gäller mänskliga rättigheter. I denna övning kommer du få inblick i hur mänskliga rättigheter påverkas när stater agerar mot smittan och vilka regler en stat måste följa i det arbetet. Du kommer också få värdera olika åtgärder och ta ställning till om dessa är tillåtna även om de begränsar mänskliga rättigheter.

CORONAVIRUSET OCH DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

Börja med att titta på en kort film som introduktion till de mänskliga rättigheterna. Du hittar filmen [här](#). Ansvar för att säkerställa att mänskliga rättigheter efterlevs ligger på staten. Staten är därmed skyldig att aktivt skydda individers rättigheter från olika typer av hot. Coronaviruset är ett hot mot hälsan och då måste staten se till att människors rätt till hälsa säkerställs. Samtidigt kan de åtgärder som genomförs innebära begränsningar av andra mänskliga rättigheter.

Det är tillåtet att i vissa situationer begränsa de mänskliga rättigheterna. Hur det ska gå till regleras genom artikel 4 i [FN:s konvention om de medborgerliga och politiska rättigheterna](#). En konvention är en internationell överenskommelse som är juridiskt bindande för de stater som skrivit under den.

FN:s konvention om de medborgerliga och politiska rättigheterna, Artikel 4

1. Vid ett allmänt nödläge som hotar nationens fortbestånd och som officiellt har tillkännagivits, får konventionsstaterna vidta åtgärder som inskränker deras åtaganden enligt denna konvention i den utsträckning det är strikt nödvändigt med hänsyn till situationens krav, om dessa åtgärder inte strider mot landets övriga åtaganden enligt den internationella rätten och inte innebär diskriminering enbart på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion eller social härkomst.
2. Inga inskränkningar får göras i artiklarna 6, 7, 8.1, 8.2, 11, 15, 16 och 18 med stöd av bestämmelsen i föregående punkt.

För att stater ska kunna begränsa de mänskliga rättigheterna måste det finnas en allvarlig kris som hotar landet. Åtgärderna som införs måste vara **nödvändiga** och **proportionerliga** - de måste alltså direkt syfta till att hantera krisen och de får inte vara mer långtgående än situationen kräver. Åtgärderna måste också vara **lagliga** - de får inte strida mot internationell rätt. Begränsningarna får aldrig vara **diskriminerande** - de får alltså inte slå hårdare mot vissa individer jämfört med andra baserat på någon av diskrimineringsgrunderna¹.

Vilka åtgärder som är nödvändiga, proportionerliga, lagliga och icke-diskriminerande är inte alltid enkelt att avgöra. På nästa sida hittar du sju olika åtgärder som stater genomfört eller är på väg att genomföra för att begränsa smittspridningen. Din uppgift är att med utgångspunkt i informationen ovan värdera om åtgärderna är tillåtna eller inte.

¹ Det finns sju diskrimineringsgrunder i lagen: Kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

VÄRDERA OCH MOTIVERA

Gå igenom följande exempel var för sig. Är åtgärden motiverad tycker du? Utgå från bestämmelserna i FN:s konvention om de medborgerliga och politiska rättigheterna, Artikel 4 när du resonerar. Motivera ditt ställningstagande.

Åtgärd 1 - Smittspårning

Personer som smittats av viruset blir skyldiga att medverka i så kallad smittspårning. Det innebär att de måste tala om för myndigheterna var de varit, hur de rört sig, vilka de träffat och på vilket sätt - under den tidsperiod som gått sedan de smittats. Detta för att myndigheterna ska kunna kartlägga och stoppa spridningen. Det är straffbart att inte medverka.

Motiverat?

JA	NEJ
----	-----

Åtgärd 2 - Reseförbud

Landet stänger sina gränser för alla icke nödvändiga resor in och ut ur landet. Detta omfattar inte landets egna medborgare eller de som är bosatta i landet om syftet med resan är att återvända till sitt hem. För alla andra gäller reseförbud.

Motiverat?

JA	NEJ
----	-----

Åtgärd 3 - Folksamlingar förbjuds

Alla större evenemang där många människor samlas på samma plats ställs in och förbjuds. Detta gäller till exempel sportevenemang, konserter, mässor med mera. Att samlas i större grupper förbjuds för att minska smittspridningen.

Motiverat?

JA	NEJ
----	-----

Åtgärd 4 - Skolor stängs

Alla skolor stängs. Elever och lärare får inte samlas i lokalerna. Undervisningen ska bedrivas på distans. Detta gäller för hela utbildningssystemet, från förskolor upp till universitet. Alla som går i skolan måste alltså stanna hemma.

Motiverat?

JA	NEJ
----	-----

Åtgärd 5 - Karantän

Hela landet sätts i karantän. Alla allmänna sammankomster förbjuds, även när det gäller mindre grupper. Om du rör dig utomhus när det inte är nödvändigt riskerar du böter och/eller fängelsestraff. Exempel på nödvändiga tillfällen är att handla eller att arbeta.

Motiverat?

JA	NEJ
----	-----

Åtgärd 6 - Övervakning

För att säkerställa att människor som sitter i karantän håller sig hemma stiftas en lag som ger staten rätt att ta del av information från teleoperatörerna i landet. Med den informationen kan myndigheterna se var varje individ befinner sig dygnet runt och därmed upprätthålla karantänen.

Motiverat?

JA	NEJ
----	-----

Åtgärd 7 - Undantagstillstånd

Regeringen ges ökade möjligheter att på egen hand fatta beslut för att stoppa smittspridningen. Detta innebär att lagar om åtgärder ska kunna fattas och genomföras utan att först godkännas i landets parlament. Landets demokratiska system åsidosätts alltså, och regeringens makt blir större. Militären kan användas för att kontrollera att befolkningen inte bryter mot reglerna.

Motiverat?

JA	NEJ
----	-----

DISKUTERA

När ska åtgärder sättas in

Eftersom det är svårt för staten att på förhand avgöra allvaret i en situation som hela tiden ändras, blir det också svårt att avgöra vilka åtgärder som behöver sättas in och när. Om en stat är för långsam med att införa nya åtgärder kan de riskera en större smittspridning. Om en stat snabbt inför mycket hårda åtgärder som inte är proportionerliga just då kränker staten de mänskliga rättigheterna. Hur ska vi värdera dessa två perspektiv tycker du?

Rättigheter ställs mot varandra

När det gäller en pandemi som coronaviruset kan olika rättigheter krocka med varandra. Till exempel kan rätten att röra sig fritt behöva begränsas för att rätten till hälsa ska kunna garanteras. Hur ska vi tänka när olika mänskliga rättigheter hamnar i konflikt? Vem avgör vad som är rätt och fel?

Stänga ner ett samhälle

Om staten sätter in kraftfulla åtgärder som karantän allt för tidigt riskerar de att tappa människors förtroende och vilja att hålla sig till de nya reglerna. Människors ekonomi påverkas och det kan vara påfrestande på flera sätt att sitta i karantän. Dessutom är inte hemmet en trygg plats för alla och det larmas om att våld mot både kvinnor och barn kan komma att öka. Hur länge tror du det är hållbart att stänga ned ett helt samhälle?

Risker när krisen är över

Stater kan alltså under kriser som coronapandemin begränsa mänskliga rättigheter. Kan du se några risker med detta på lång sikt när krisen är över? På vilket sätt i så fall?

